

INSTITUT LATINITAS

Presentacion del programa **Familhas de Lengas**

INSTITUT LATINITAS

Maison de l'Occitanie, 117 rue des États Généraux, 34000 MONTPELLIER
tel. 04 67 06 81 10 | fax. 04 67 06 81 12 | mail : institut.latinitas@orange.fr

Institut Latinitas, qu'es aquò ?

4

Fond istoric e contèxe scientific

5

- > La practica culturala e linguistica de las escòlas Calandreta e la naissença del trabalh conceptual a l'entorn de l'ensenhament linguistic 5
- > Las tendéncias actualas de la recèrca dins lo domeni del plurilinguisme e de l'intercompreneson entre las lengas vesinas 6

Los principis fondators del programa Familhas de Lengas

7

- > La continuitat de la mairala al collègi 7
- > Apendissatge linguistic e biais pedagogic 8
- > Metodologia 9
- > Dos concèptes novators : la lenga vertebrala e las palancas 10
- > La question de l'avaloracion 11

Conclusion

11

Si, par la comparaison du français et du languedocien, ou du provençal, les enfants du peuple, dans tout le Midi de la France, apprenaient à retrouver le même mot sous deux formes un peu différentes, ils auraient bientôt en main la clef qui leur ouvrirait sans grands efforts, l'italien, le catalan, l'espagnol, le portugais.

Jean JAURÈS

Raices y alas : pero que las alas arraiguen y las raices vuelen.

Juan Ramon JIMENEZ

Col lop quan vol de letra aprendre e anch null temps no. I poch hom fer entendre ne A ne B ne D ne L mays solament anyell, anyell, anyell.

Peire VIDAL

Las escòlas occitanas *Calandreta*¹ existisson dempuèi 30 ans.

Pensan l'aprendissatge de l'occitan coma una dobertura sul mond, e an experimentat pro d'ora l'aprendissatge de mantunas lengas.

La soscadissa alentorn del bilinguisme actiu aborriu per immersion, emai los escambis amb d'escòlas d'autres païsses endralhèron un trabalh sus las lengas.

Aqueste trabalh, menat per de regents, e seguit per d'universitaris interessats, pròva la capacitat dels escolans de se dobrir a las autras lengas, e de dintrar dins las lengas de sa familha de mercé a sas capacitats bilinguas: dins las escòlas immersivas, los enfants se bastisson una representacion linguistica qu'es pas tancada dins una sola lenga.

Desenvolopar sas capacitats es l'objectiu del programa *Familhas de Lengas* menat pel nòstre Institut cotria amb lo centre de formacion APRENE².

La tòca de l'activitat de l'Institut Latinitas es de desenvolopar una recèrca dins lo domeni dels aprendissatges lingüistics aborius.

Bèl primièr, la mira es la recèrca e la concepcion dels metòdes d'ensenhament plurilingues de las lengas latinas.

Las activitats de l'Institut son :

- l'experimentacion pedagogica, didactica e metodologica ;
- la creacion et l'edicion de material pedagogic sus tota mena de supòrt ;
- l'organizacion de las acampadas de trabalh, de rescontres e de collòquis ;
- la formacion dels ensenhaires e del personal

¹ A l'ora d'ara, la Confederacion Occitana de las Escòlas Laïcas Calandreta recampa 46 escòlas e 2 collègis amb un total de 2356 escolans.

² APRENE, fargat en 1995 e convencionat pel Ministèri de l'Educacion nacionala, es lo centre de formacion dels ensenhaires de las escòlas Calandreta (Establiment d'Ensenhament Superior).

La practica culturala e linguistica de las escòlas Calandreta e la naissença del trabalh conceptual a l'entorn de l'ensenhament linguistic

Las escòlas *Calandreta*, que concebon l'aprendissatge de l'occitan coma una dobertura al mond, practiquèron, tre lor fondacion, un programa intensiu d'escambis amb los escolans d'autres païses d'Euròpa. An aquela escasença, los regents e los parents constatèron que lo bilinguisme occitan-francés permetriá als enfants de lors escòlas de se comprene aisidament. Era en particular lo cas quand de ligams èran tescuts amb de pichons italians, catalans, castilhans o portuguéses. Tal coma o pressentiguèt Joan Jaurès en 1912, aquel bilinguisme constituís una vertadièra dobertura cap a l'Euròpa latina.

En voldre anar en delai d'aquel constat, la *Confederacion de las escòlas Calandreta* endralhèt un trabalh de cèrca e comencèt per metre en plaça un ret de cercaires d'universitats franceses e europencs interessats pel bilinguisme precòç e son desvolopament cap a un plurilinguisme eficaç. En 1992, lo projècte pilòt *Intercompreneson de las lengas latinas* es estat lançat per fin de testar e de desvolopar un dispositiu d'aprendissatge permetent als subjèctes possedissent una o mantunas lengas romanas de comprene un interlocutor parlant una lenga romana que coneisson pas.

Dins aquel encastre, lo rescontre amb lo professor Stegmann de l'Universitat de Francfort foguèt decisiu. La descobèrta de sos trabalhs confortèt los regents de las escòlas *Calandreta* engatjats dins aquel projècte dins lor causida e lor caminament e dubriguèt de perspectives novèlas. Lo trabalh realizat fins aquí d'un biais

empiric dins las classas trapava atal un apièg teoric essencial.

En 1996, 15 regents de *Calandreta* rescontravan lo professor Stegmann per un estagi de formacion a Pau : «Qual ten las lengas ten la clau».

L'Institut Latinitas e lo program Familhas de lengas èra nascut.

La practica dins las escòlas del programa Familhas de lengas concernís subretot tres camps d'intervencions:

- lo camp lo mai instrumentalizat dins las classas es lo de las **lengas romanicas** : la descobèrta de caduna e las palancas³ entre elas.
- **Las familhas vesinas** : lengas celticas, germanicas, eslavas... e qualquas claus de classificacion ;
- **l'univèrs de las lengas** : la riquesa culturala, la diversitat d'expression e la relativitat culturala.

Un autre camp de trabalh que se laura de contunh dins las classas es lo de la comparason e de la descobèrta dels autres dialèctes de l'occitan.

³ cf. *infra* p.7

Las tendéncias actualas de la recèrca dins lo domeni del plurilingüisme e de l'intercompreneson entre las lengas vesinas

Las tendéncias actualas de la recèrca a prepaus del domeni del plurilingüisme son en fasa amb l'experiéncia practica e lo desenvolopament d'un trabalh conceptual dins las escòlas *Calandreta*. Tornam trapar los tres camps d'intervencions dins los camps de reflexions scientifics, notablament **lo revelh linguistic, l'intercompreneson e l'apròchi plurilingüe**.

Lo revelh linguistic aquò's mai una sensi-bilizacion aboriva a la diversitat linguistica e culturala que non pas l'aquisicion d'una competéncia dins una lenga particulara. Preconiza una dobertura cap a las autras lengas, las autras culturas, las autras sonoritats. L'idèa es de desenvolopar de representacions e d'actituds positivas en çò de l'enfant, de l'endralhar cap a l'aprendissatge de las lengas e alucar son interès per la diversitat linguistica e culturala⁴. Aqueste trabalh de conscientizacion linguistica (sovent resumit per la nocion de language awareness) met l'accent sus la comparason interculturala d'estructura de la lenga e dels efieches de la cultura. Se tracha plan doncas de desenvolopar una "educacion linguistica" que se concentre pas sus una lenga especifica, mas sus d'aspèctes metalinguistics e metacognitius tras qu'importants per l'aprendissatge linguistic.

Se pòt far la comparason amb l'educacion fisica, qu'es pas centrada sus un espòrt en particular, o l'educacion artistica que vòl dobrir e desenvolopar de facultats cognitivas plan mai expandidas que la practica d'una activitat artistica unenca.

Dins lo quadre del metòde d'inter-compreneson, las estrategias trans-ferencialas aumentan la conscientizacion.

L'intercompreneson permet d'estalviar lo recors a una lenga tèrça entre doas personas que parlan de lengas pròchas. Aquò pren una importància bèla dins lo contèxte de la construccion d'una Euròpa unida dins lo respècte de la diversitat linguistica e culturala.

En general, **L'apròchi plurilingüe** es pas centrat sus una lenga unenca. Met l'accent sul fait que, "a flor e a mesura que l'experiéncia lengatgièira d'un subjèct dins son contèxte cultural s'expandís de la lenga de la familha a la del grop social, puèi a la d'autres grops (que se faga a l'escòla o practicament), classifica pas aquelas lengas e aquelas culturas dins de tiradors desseparats mas bastís puslèu una competéncia comunicatriz noirida per tota coneissença e tota experiéncia de las lengas, onte las lengas son en **corelacion e inter-agisson**"⁵.

Aital, l'apròchi plurilingüe, bastida sus l'intercompreneson de las lengas d'una familha, avia l'aquisicion d'una competéncia plurilinga, coma una mena de gramatica comparada de las lengas⁶.

⁴ cf. per exemple lo program *Evlang* fargat en 1997.

⁵ Cadre Europènc Comun de Referéncia p. 11

⁶ cf. per exemple lo metòde per las lengas romanicas prepausat per *EuroComRom*.

Los principis fundadors del programa *Familhas de Lengas*

Los programas e los metòds d'intercompreneson que coneissiam foguèron faits mai que mai per un public adult: estudiants, regents, especialistes.

Vesèm nàisser pasmens plan de projèctes e d'esfòrces per fargar de material pedagogic e didactic pels joves escolans⁷.

L'aprendissatge de las lengas a l'escòla es afar de l'escolaritat tota. D'autant mai dins las escòlas Ca-landreta, que la question linguistica es al centre del projèct de l'escòla, l'organizacion de l'ensenhament de las lengas deu èsser clarament marcat de longa (de la mairala al segondari) . Aquesta exigéncia cap tres condicions essencialas: **coeréncia, continuitat e progression**.

La continuitat de la mairala al collègi

Familhas de Lengas es lo títol del programa, mas se declina en:

- ***Musicas de las Lengas*** : amb d'activitats d'escota, de rescontres, l'aprendissatge de comptinas e de cançons, lo programa *Musicas de las Lengas* es la basa del trabalh de dobertura a las lengas, tre lo cicle 1 (amb d'enfants de dos a tres ans). *Musicas de las Lengas* val per totas las lengas, pas sonque las del domeni romanico. Podriam dire que la tòca primièra es de "dobrir l'aurelha" dels mainatges a las autras lengas e autras sonoritats.
- ***Familhas de Lengas*** : Al fial dels cicles 2 e 3 de l'ensenhament elementari, los escolans trabalhan la diversitat e l'alteritat linguistica d'un biais progressiu, amb d'aisinas, d'activitats e de supòrts variats. La descobèrta de las autras lengas se fa dins un vai e veni dinamic entre cadun dins la classa e la cultura e las caminadas del grop-classa.
- al collègi, tot aqueste trabalh se contunha, e s'i ven articular l'ensenhament de las *lengas vivas estrangières* (LV) obligatòrias. Se transforman las competéncias passivas dins las lengas romanicas en competéncias activas.

⁷ Lo programa *Euromania* es a nòstra coneissença dins aqueste domeni l'experiéncia la mai capitada.

Aprendissatge lingüístic e biaís pedagògic

Lo projèct *Familhas de Lengas* se posquèt desvelopar dins las classas de las escòlas *Calandreta* de mercé a la cultura pedagògica d'aquelas classas e a la concepcion de l'aprendissatge qu'an en comun: nocion de desir d'aprene, bastison del saber per una recèrca activa, aprendissatges que prenon de sens gràcia a de produccions e a la realizacion de projèctes, socio-construccions dels aprendissatges, plaça del regent : responsable, actor , acompanyaire ...

Aquesta pedagogia en moviment, nascuda de las tecnicas Freinet e noirida de Pedagogia Institucionala, espeliguèt a son aise dins la practica de l'immersion lingüística.

Lo trabalh de *Familhas de Lengas* s'enrasiga dins aqueles principis e entamena una soscadissa novèla a prepaus de la didactica de l'ensenhament de las lengas : sortissèm del cadre d'aprendissatge dirècte e sistematic d'una lenga coma sistèma tancat, e dintram dins una dinamica psicologica de dobertura a las lengas e a l'autre.

Al dintre de la pedagogia immersiva, los mainatges bilingües se bastisson una representacion lingüística que depend pas mai d'una sola lenga: s'encaminan cap a la constitucion d'un meta-lengatge.

Desvelopar aquela capacitat es l'objectiu prigond d'aqueste programa.

La valorisacion de las culturas pròprias als enfants de la classa e de l'environa es essenciala per endralhar a la dobertura al monde.

La lucha contra la culpabilitat, lo refús de la vergonha, pòdon permetre de tornar prene fisança e de pausar sus un pè d'egalitat totas las lengas e culturas.

Las representacions de l'estrangièr cambian: la diferéncia es pas mai viscuda coma una angoissa, deven sorga de curiositat.

La ciutadanetat se viu.

Las lengas venon alara viscudas pel mainatge coma estranjas, e pas mai coma estrangieras.

Metodologia

La metodologia emplegada dins *Famílias de Lengas* vòl :

una cultura de la classa :

- produccions
- correspondéncias, escambis
- transversalitat e ligams amb las activitats e los luòcs institucionals de la classa

una concepcion generala de l'aprendissatge :

- presa en compte del subjèct
- manipulacion, recèrca
- bastison collectiva
- teorizacion

Lo programa *Famílias de Lengas* cèrca de desvolopar :

- la mobilisacion de las coneissenças aquesidas gràcia al bilinguisme;
- la decontextualisacion de las competéncias linguísticas (las tornar jogar dins de situacions o de lengas novèlas);
- un equilibre entre la presa de riscas e la fisança;
- la presa de consciencia del fonccionar de las lengas : traches de fonologia, morfosintaxi.

• la bastison de competéncias linguísticas :

- elaboracion de *palancas* (lexicalas, gramaticas, fonologicas...);
- trabalh sus la nocion de còdi;
- La capacitat de creacion dins plan de domenis (poèsia, calligrafia, ...)

Dos concèptes novators : la lenga vertebrala e las palancas

Familhas de Lengas s'apèja sus la nocion de **lenga vertebrala**. Per nautres⁸ la **lenga vertebrala** es la lenga de referéncia per bastir las **palancas** cap a las autras lengas de la meteissa familha .

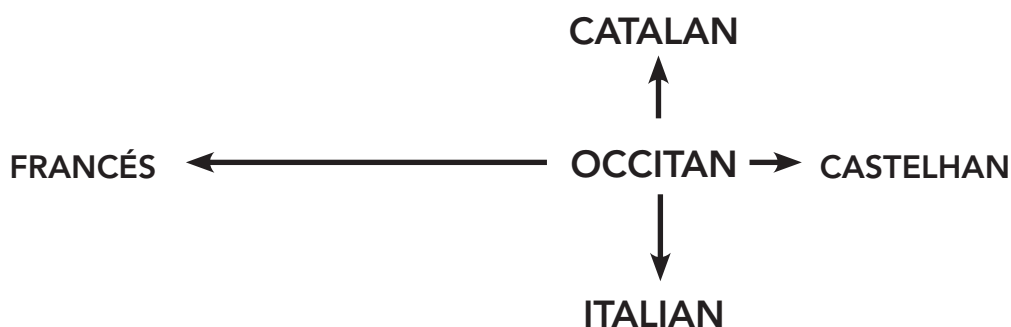
Per las lengas romanicas, l'occitan es naturalament la lenga mai en posicion de far de lenga vertebrala: linguisticament, se sarra plan mai del catalan, del castelhan o de l'italian que non pas lo francés : per definir las particularitats linguisticas de l'occitan per rapòrt a las lengas romanicas pròchas, lo lingüista Jules Ronjat⁹ establiguèt una classificacion amb una escala de 19 traches pertinents (onze fonetics, cinc morfologics, un sintaxic e dos lexicals)¹⁰:

- quatre desseparan l'occitan del catalan ;
- set desseparan l'occitan del castelhan ;
- uèit desseparan l'occitan de l'italian ;
- dotze desseparan l'occitan del franco-provençal ;
- setze desseparan l'occitan del francés.

Lo concèpte de **palancas** foguèt definit per de regents de las escòlas *Calandreta* dins las annadas 80¹². Amb la recèrca e l'estudi de las concordanças e de las regularitats de transformacions ortograficas

entre lo francés e l'occitan, los mainatges bastisson d'instruments de passatge d'una lenga a l'autra. En far aquelas comparasons, fargan una aisina intellectuála per melhor comprener sas lengas e ne fan l'esperlongament cap a las autras lengas.

Las **palancas** s'aprenon pas coma de règlas, mas se practican coma de recuréncias utilas. Aquesta aisina, balhada plan-planet a partir de la classa de CP pel domeni occitan-francés, s'agusa pauc a cha pauc e es aplicat a las lengas romanicas.

Distància linguistica de l'occitan amb las lengas vesinas¹¹

⁸ Lo concept foguèt inventat pel Pr T. D. Stegmann e definit del temps del collòqui *Latinitas 2000* a Besièrs.

⁹ Linguiste (1864-1925).

¹⁰ cf. Bec 1986 (1re éd. 1963) *La langue occitane*, Paris : Puf, 128 p.)

¹¹ Segon 1993 MEM'OC. *Abrégé de culture occitane, languedocien-français*, Toulouse : CRDP, 124 p.

¹² cf Didièr AGAR, *Palancas*, La Poesia

La question de l'avaloracion

L'avaloracion del dispositiu, de las coneissenças e de las competéncias dels mainatges demòra un taulièr plan important. D'aisinas foguèron fargadas, d'experimentacions feitas dins las classas. Manca ara de fargar un dispositiu generalizable a totas las classas *Calandreta* e que se podriá expandir a d'autres classas.

Conclusion

Las *Calandretas* bastisson dempuèi 30 ans una proposicion sociala e pedagogica nòva.

Long d'aquela aventura, los congresses e los rescontres entre parents e regents contunhan de definir l'especificitat del projècte:

s'associar per far escòla, una pedagogia en movement, l'immersion una revolucion.

Los programas *Familhas de Lengas* e *Musicas de las lengas* se trapan ara al còr d'aquesta escomesa pedagogica: cossí respondre en actes e en practica an aquelas questions, a l'alba del sègle XXI :

es possible de pensar l'escòla amb una plaça e un ròtle vertadièr de totes sos actors (enfants, parents, regents, personal) ?

cossí ensenhar las lengas ?

quina concepcion de l'alteritat e quina practica de la ciutadanetat deu garantir l'escòla ?